

Jätelainsäädännön uudistusehdotus lausunnoilla – mikä muuttuu?

– esittely- ja keskustelutilaisuus 13.5.2020

Ympäristö- ja ilmastoministeri Krista Mikkonen

Jätelain uudistuksella vauhtia kiertotalouteen

Arvoisat kuulijat, hyvät jätealan asiantuntijat

Olen iloinen, että voin toivottaa teidät tervetulleeksi keskustelemaan vapun alla lausunnoille lähetetystä laajasta jätelainsäädännön muutospaketista.

Asia on tärkeä ja koskettaa jollakin tavalla lähes kaikkia: jätettä tuottavia yrityksiä, tuotteiden markkinoille saattajia ja jakelijoita, jätteen kuljettajia ja käsittelijöitä, monia eri viranomaisia – ja myös kaikkia meitä kansalaisia eri puolilla Suomea, niin kuluttajina kuin oman kodin jätehuollon hoitajina. Asian laajaa kiinnostavuutta kuvaa myös osallistujien valtava määrä tässä tilaisuudessa! Tervetuloa vielä kerran!

Tätä lainsäädäntöuudistusta on valmisteltu jo noin viiden vuoden ajan. Aluksi - komission vuonna 2015 julkaiseman kiertotalouspaketin myötä – EU:n jätelainsäädäntöä uudistettiin perusteellisesti. Kansallisen lainsäädännön valmistelun mittava taustatyö tehtiin laajapohjaisessa työryhmässä, jonka mietintö valmistui alkusyksystä 2019. Sen jälkeen lakiesitystä on työstetty eteenpäin virkamiesvalmistelussa ja asia on eräiltä osin ollut pitkään myös poliittisessa valmistelussa. Valmistelu ei ole ollut helppoa ja eri näkemysten yhteensovittaminen on vienyt aikaa, mutta olen iloinen, että voimme vihdoin tuoda lainsäädäntöehdotukset kaikkien arvioitavaksi, keskusteltavaksi ja kommentoitavaksi.

Tämä lainsäädännön muutos ehdotus on tärkeä askel pyrittäessä hallitusohjelman mukaisesti vahvistamaan Suomen roolia kiertotalouden edelläkävijänä. Kiertotalouden keinoilla löydämme ratkaisuja maapallon polttavimpiin ongelmiin eli luonnonvarojen ylikulutukseen, ilmastonmuutokseen ja luonnon köyhtymiseen.

Kestävää kiertotaloutta edistettäessä on kiinnitettävä yhä enemmän huomiota tuotanto- ja kulutusketjun alkupäähän: kestävään, materiaalitehokkaaseen kulutukseen ja tuotantoon. Jätteen määrän ja haitallisuuden vähentäminen on toki ollut Suomen jätelainsäädännön periaate jo 1990-luvulta lähtien. Nyt ehdotetussa lainsäädäntöpaketissa tätä periaatetta pyritään edelleen vahvistamaan: esimerkiksi edistämään tuotteiden uudelleenkäyttöä ja kannustamaan tuotteiden tuottajia saattamaan markkinoille mahdollisimman ”kiertotalousmyönteisiä” tuotteita, eli kestäviä, korjattavia, uudelleenkäytettäviä ja päivitettäviä tuotteita.

Lainsäädäntöpaketissa ehdotetaan myös uusia, konkreettisia tuotteita koskevia kieltoja ja merkintävaatimuksia. Tässä vaiheessa nämä kiellot ja vaatimukset koskisivat EU-direktiivin mukaisesti vain verrattain pientä, mutta viime aikoina kovin kuuluisaksi tullutta tuotejoukkoa - eli eräitä kertakäyttöisiä

muovituotteita kuten muovisia ruokailuvälineitä ja pillejä. Ne roskaavat merten rantoja, ja niille löytyy sopivia korvaavia vaihtoehtoja. Lainsäädäntöehdotuksessa varaudutaan kuitenkin myös siihen, että tarve tämän suuntaiseen, tuotteiden ekologisia ominaisuuksia koskevaan sääntelyyn kasvaa jatkossa.

On hienoa, että ehdotukset muuttavat jätelainsäädännön painotusta askeleen verran oikeaan suuntaan - tuotanto- ja kulutusketjun alkupäähän. Uskon vahvasti siihen, että tämä suunta vääjäämättä jatkuu, kun jätelainsäädäntöä tulevaisuudessa kehitetään ja kytketään yhä vahvemmin muihin ilmastonmuutoksen hillintää ja kiertotalouden edistämistä koskeviin politiikkatoimiin.

Kestävästi toteutetulla jätehuollolla on kiertotaloudessa erittäin keskeinen rooli. Jätehuollossa kiertotaloutta edistetään parhaiten lisäämällä merkittävästi jätteen kierrätystä materiaalina, pelkän energiahyödyntämisen sijaan.

EU-direktiivit tiukentavat merkittävästi nykyisiä yhdyskuntajätteen ja pakkausjätteen kierrätysvelvoitteita. Tässä näette Suomen yhdyskuntajätteen kierrätysasteen, sen kehityksen ja tulevat tavoitteet, jotka nousevat asteittain vuodesta 2020 lähtien.

Meiltä vaaditaan melkoista kierrätysloikkaa, jotta saavutamme tavoitteet. Kierrätysasteemme on valitettavasti junnannut aika lailla paikallaan viimeiset vuodet tai vuosikymmenen. Tuo edellinen nousu 2015 johtui tilastointimenetelmän muutoksesta, ei juurikaan itse kierrätyksen parantumisesta.

Direktiivissä asetetuista pakkausjätteen kierrätystavoitteista erityisesti muovi- ja puupakkauksia koskevat tavoitteet ovat Suomelle varsin haastavia.

On selvää, että tavoitteisiin ei ole mahdollista päästä nykykäytäntöjä jatkamalla. Jätelainsäädännön ohjauskeinoja on siksi olennaisesti uudistettava.

Mitä ohjauskeinoja lakiesityksessä sitten ehdotetaan kierrätyksen lisäämiseksi ja tavoitteiden saavuttamiseksi?

Kaikkein ensimmäiseksi jätteiden erilliskeräystä on lisättävä merkittävästi. Tämä on myös jätedirektiivien ehdoton vaatimus.

Lakiesityksessä ehdotetaan erilliskeräysvelvoitteiden tiukentamista ja kohdistamista eri toimijoille. Uutena velvoitteena ehdotetaan pakollista kiinteistökohtaista keräystä tietyn kokoisilta asuinkiinteistöiltä sekä vastaavan tasoisen velvoitteen säätämistä myös yhdyskuntajätettä tuottaville muille kiinteistöille.

Uutena velvoitteena tulisi myös tekstiilijätteen erilliskeräys vuodesta 2023 alkaen, millä toteutettaisiin hallitusohjelman tätä koskeva kirjaus.

Toiseksi, erilliskeräyksen tehostamiseksi ehdotetaan, että pakkausjätteiden erilliskeräys toteutetaan kuntien ja pakkausten tuottajien yhteistoimintana. Ehdotetun yhteistoimintavelvoitteen pohjalta kunta järjestäisi pakkausjätteen keräyksen kiinteistöltä ja pakkausten tuottajat maksaisivat tästä korvauksen kunnille. Tuottajayhteisöjen kunnille maksamat korvaukset ohjattaisiin suoraan alentamaan asukkaiden jätemaksuja.

Kolmanneksi ehdotetaan, että jätteenkuljetuksen kaksoisjärjestelmästä luovutaan asuinkiinteistöjen kiinteän yhdyskuntajätteen osalta ja siirrytään kaikilla alueilla kunnan kilpailuttamaan kuljetukseen. Saostus- ja umpisäiliölietteen osalta kaksoisjärjestelmä (ts. mahdollisuus kiinteistön haltijan järjestämään kuljetukseen) säilyy.

Tiedän, että tämä kuljetusjärjestelmää koskeva ehdotus on kipukohta monille ja se on herättänyt vahvoja näkemyksiä suuntaan ja toiseen. Avaan siksi tarkemmin syitä, miksi tähän ratkaisuun on päädytty.

Ensiksikin EU:n tiukkenevat kierrätystavoitteet vaativat uusia ja tehokkaita ohjauskeinoja. Kun kunnalla on alueellinen kokonaisuus hallinnassaan, se voi parhaiten hyödyntää kaikkia suunnittelu- ja ohjauskeinoja verrattuna hajanaiseen järjestelmään, jossa samalla alueella toimii rinnakkain monta jätekuljetuspalveluja tarjoavaa toimijaa. Hallitessaan alueen kaikkien asuinkiinteistöjen jätevirtoja kunnalla on mahdollisuus erilaisiin keräysten järjestämistapoihin kuten vaikkapa korttelikohtaiseen biojätteenkeräykseen omakotialueella. Se voi silloin myös hinnoittelun avulla ohjata parempaan lajitteluun. Se voi tehdä jätteiden seurantaa ja jätehuollon suunnittelua, kun sillä on kaikki seurantatiedot käytettävissä, samoin se saa raportointitiedot helposti ja ajantasaisesti.

Toiseksi kunnan kilpailuttama malli mahdollistaa pakkausjätehuollon tuottajavastuun toteuttamisen yhteistoimintavelvoitteen kautta. Näin voidaan yhdistää kierrätettävän pakkausjätteen kerääminen kiinteistöiltä muun jätteen kanssa samanaikaisesti sekä samaa materiaalia olevan kierrätettävän jätteen kerääminen - oli se pakkausjätettä tai muuta kotitalouden jätettä. Kiinteistön haltijan järjestämässä kuljetuksessa yhteistoimintamalli ei toimisi. Eli siinä tapauksessa tulisi pakkausten erilliskeräys ja jätehuolto siirtää kokonaisuudessaan pakkausten tuottajan järjestämisvastuulle. Tätä emme pitäneet toimivana ratkaisuna, eikä se myöskään jätelain uudistusta valmistelleessa työryhmässä saanut laajaa kannatusta.

Kaiken kaikkiaan nykyinen kaksoisjärjestelmä on aiheuttanut pitkäkestoisia riitoja ja oikeuskäsittelyjä alalla. Siitä luopuminen selkeyttää toimintakenttää ja auttaa resurssien suuntaamisessa itse jätehuollon ja kierrätyksen parantamiseen.

On ymmärrettävää, että monet alan toimijat ovat huolissaan kaksoisjärjestelmän poistamisen vaikutuksista erityisesti pienten jätteenkuljetusyritysten toimintaedellytyksiin. Me hallituksessa jaamme tämän huolen, ja siksi lakiehdotuksessa on lukuisia asioita, joilla yritysten asemaa turvataan – keskeisimpänä kilpailutusta koskevat säädökset. Kenenkään tavoitteena ei ole, että jätteenkuljetus olisi jatkossa muutaman suuren yrityksen näpeissä eikä näin myöskään tule käymään.

Kokonaisuutena ottaen uusi laki tulee lisäämään kuljetusyrittäjien liiketoimintamahdollisuuksia reilusti, kun kiristyvien tavoitteiden johdosta kuljetukset lisääntyvät niin asuinkiinteistöjen kuin yritysten erilliskeräyksen lisääntyessä merkittävästi. Jätteen keräyksen ja käsittelyn lisävolyymien arvioidaan olevan 50 miljoonaa ja luovan 500 uutta työpaikkaa. Kokonaisuuteen suhteutettuna kaksoisjärjestelmäratkaisun merkitys on vähäinen ja toteutuu sekajätteen osalta viiden ja pakkaus- ja biojätteen osalta kahden vuoden siirtymäajalla.

Kunnat eivät itse hoida kuljetuksia, vaan kilpailuttavat vastuullaan olevat yhdyskuntajätteen ja pakkausjätteen kuljetukset. Kilpailutusten määrä tulee kasvamaan ja myös sitä kautta tulee lisää urakoita ja niiden räätälöintimahdollisuudet lisääntyvät.

Lakiesityksessä halutaan varmistaa, että tämä kilpailutus tehdään tavalla, mikä takaa myös PK-yritysten tasapuoliset osallistumis- ja menestymismahdollisuudet. Tiedän hyvin, että etenkin menneinä vuosina kilpailutuksissa ei kaikkialla huomioitu pienempien yritysten osallistumismahdollisuuksia. Mutta näistä virheistä on opittu ja käytänteet ovat parantuneet. Asian varmistamiseksi kilpailuttamista koskevat menettelyvaatimukset vielä kirjataan lakiin.

Miltä lainsäädäntömuutokset sitten näyttävät yksittäisten asukkaiden ja kotitalouksien kannalta?

Ensiksi, jätteiden lajittelumahdollisuudet – ja toisaalta myös velvollisuus siihen – lisääntyisivät. Monia ilahduttaa erityisesti se, että muovi- ja pakkausjätteen lajittelumahdollisuudet paranevat ja että yhä useammat kiinteistöt saavat biojätteen ja pakkausjätteiden keräysastiat omille pihoilleen.

Erilliskeräyksen ja kierrätyksen lisääntyminen luonnollisesti kasvattaa jätehuollon kustannuksia. Tämä näkyy korotuksina jätemaksuissa. Arvioiden mukaan vaikutus jätemaksujen tasoon jäänee kuitenkin kokonaisuutena melko vähäiseksi.

Ehdotettu kuljetusjärjestelmämuutos poistaisi asukkaiden vapauden valita jätteen kuljettaja niillä alueilla, joilla on nyt käytössä kiinteistön haltijan järjestämä jätteenkuljetus biojätteen, pakkausjätteiden tai sekalaisen yhdyskuntajätteen kuljetuksessa. Toisaalta kunnan järjestämässä kuljetuksessa voidaan varmistaa kuljetuspalvelujen saatavuus ja kohtuulliset ehdot kaikille asukkaille. Tästä hyötyisivät erityisesti haja-asutusalueilla pienissä kiinteistöissä asuvat. Vaikutukset hintatasoon vaihtelevat; hintavertailuissa kunnan järjestämä kuljetus on monissa tapauksissa todettu edullisemmaksi, mutta päinvastaisiakin esimerkkejä löytyy.

Ehdotetut jätelainsäädännön uudistukset luovat välttämättömän pohjan kierrätyksen lisäämiselle ja EU-velvoitteidemme täyttämiseksi. Mutta ne eivät yksin riitä. Tarvitaan eri toimijoiden – kotitalouksien, yritysten ja viranomaisten - sitoutumista toimimaan vaatimusten mukaisesti ja tekemään kaiken voitavansa jätteiden kierrättämiseksi.

Lajittelun ja erilliskeräyksen lisääminen eivät tietenkään yksin riitä kiertotalouden toteutumiseen - tarvitaan myös markkinat kerätylle materiaalille. Jotta koko ketju lajittelusta tuotteeksi toimisi, tarvitaan koko arvoketjun uudistamista ja kannusteita muuttaa toimintatapoja kiertotalouden suuntaan.

Lopuksi vielä jätelain aikataulusta. Direktiivien mukaan lainsäädäntö olisi saatettava voimaan jo heinäkuussa 2020. Tähän emme valitettavasti enää ehdi. Mutta tarkoituksenamme on työstää lainsäädäntöehdotukset valmiiksi mahdollisimman rivakasti, jotta viive jää mahdollisimman lyhyeksi. Tavoitteena on saada uusi lainsäädäntö voimaan ensi vuoden alusta.

Uuden lainsäädännön nopea valmistuminen on tärkeää myös siksi, että lukuisat jätelakiin liittyvät hankkeet saadaan vietyä nopeasti maaliin. Tällainen on esimerkiksi betonimurskeen kierrättämistä sujuvoittava ”end-of-waste” -asetus. Uutta lainsäädäntöä tarvitaan myös ohjaamaan käynnissä olevaa laajaa jätetietojärjestelmien kehittämistä sekä vauhdittamaan alan investointeja ja kierrätyksen edistämistä.

Ennen kaikkea tarvitsemme uudistetun jätelain, jotta saamme kierrätysasteemme nousemaan ja sitä kautta vauhditamme kiertotaloutta ja edistämme kestävä kehitystä.

Siksi pyydän teiltä nyt, hyvät kuulijat ja jätealan ammattilaiset, tärkeää panostanne lainsäädännön viimeistelyssä ja toimeenpanossa. Toivomme, että tutustutte lausunnoilla olevaan aineistoon huolellisesti ja annatte siitä meille palautetta määräaikaan 2.6. mennessä. Toivomme tämän tilaisuuden auttavan teitä perehtymään laajan lainsäädäntöpaketin sisältöön ja selventävän siihen mahdollisesti liittyviä epäselviä kysymyksiä.

Toivotan teille antoisaa ja hyödyllistä aamupäivää jätelainsäädännön uudistuksen parissa!